

živini pokladajo, — če se turšična slama s stebli vred na drobno reže, v vodi namaka, — žitne pleve skerbno porabljujejo, — slama za rezanco reže, tista pa, s katero se je po navadi nastiljalo, naj se živini poklada, senó pa le po redkoma od časa do časa po malem kermi. Več naj se ga le takrat daje, kadar je že korenstva zmanjkalo, in če se bo živina tako kermila, jo bomo brez vsega strahu lahko čez zimo prerediti.

Končaje današnji spis naj opomnim še pomoči za spomlad.

Ker je letošnja suša večidel deteljša pokončala, bi bilo prav, ako bi bili kmetovavci v jeseni ob pravem času dovelj reži na svoje njive nasejali, kar so „Novice“ že unkrat priporočevale, ktero bi spomladi konca malega travna in v začetku majnika kosili in živini za srovo klajo pokladali. — Ker je žito letos precej po ceni, bi se to brez velike škode storiti dalo, in če bi reži spomladi živini za srovo klajo tudi kositi treba ne bilo, bi se tudi lahko pustila dozoriti.

S tem sklenem svoj predlog in želim, da bi se ga gospodarji, kateri niso letos obilo sená nakosili, z veseljem poprijeli, da bi jim ne bilo treba svoje živine po majhni ceni prodajati in spomladi pa ob rali drago kupovati. Gotovo cenejše klaje si ne more kmetovavec, kteremu dragega sená pomanjkuje, omisliti, kakor če svoji živini slamo z drobnom in rezanco zmešano čez zimo poklada, kakor sem mu gori nasvetoval in priporočal.

Zastran bukev v Vodnikov spomin.

Leta 1758, 3. dné mesca februarja je bil rojen Valentin Vodnik, kateri si je kot slovensk pevec in izverstno učen mož toliko zaslúg za domovino nabral. Tega učenega moža sposobno častiti in mu postaviti spomin po vsih domačih slovestvenih in učenih možeh, sem sklenil, do njegovega rojstnega dnéva, to je do 3. februarja 1858, bukve sta namen (Album) izdati. Že v zboru zgodovinskega društva sem 5. t. m. o tem govoril in se obnem sedaj na vse slovenske pisatelje. „Bukve v spomin Vodnika“ bi po mojem naménu obsegale: 1. kaj, iz česar bi se dalo govoriti o Vodniku, njegovem življenji, njegovem značaju, njegovi slovestveni in duševni delavnosti ali njegovi rodbini — in sicer o tem, kar se njega več ali menj dotika; 2. je pa tudi namen teh bukev, da bodo ob enem v slavo našega slavnega prednika Antologia, to je venec, v kterega bodo izvirni izdelki vsih na Krajskem rojenih, na Krajskem živečih ali za Krajsko marljivih pisateljev krašne, dišeče cvetlice povezane, v kterih pretečeni čas sedanjemu v roko séga.

Prosim tedaj, mi za omenjene bukve po možnosti kmalo kaj poslati, in zlasti v dosego tega, kar je v 2. rečeno, prosim uljudno, da mi kar gotovo slednji pisavec omenjene verste kak izdelek svoje roke in svoje glave blagovoljno pošlje. Izdelki nej so slovenski ali nemški, v verzih ali prózi, in gledé zapopáda lepoznanstveni, zgodovinski ali naravoslovski.

Da bo mogoče, bukve o pravem času izdati, je treba, da izdelke saj do srede mesca decembra prejmem.

Če bi kaj dnarjev potem ostalo, ko bi bile bukve poprodane, bi se ta ostanek v kak prikladen namen obrnil.

Svesto upam, da se bo dalo z „zedinjenimi močmi“ kaj ličnega in popolnega doseči. Dr. E. H. Costa.

Poméni zgodovinskega društva v mescu oktobru 1857.

V 17. zboru društva je zabernil tajnik pričujoče na „Mittheilungen“ za mesec avgust in kar je v njih; potem je omeil tajnik obširnejega dela našega rojaka, dr. Konstantin Wurzbacha, iz kterega se previdijo

zgodovinsko-zemljopisne dela v letu 1855, ktere krajnsko deželo zadéva, in je opomnil ob enem, da se dá iz profesor Karajan-ovega govora, ki je v sejnih priobčbah c. kr. dunajske akademije znanost natisnjen, da je zgodovinski razred té akademije v letu 1856 7 bukev (blizu 318 polá) na svitlo dal, v kterih je mnogo učenih in izverstnih izdelkov brati, pa da je naša dežela v njih, kar njo utiče, čisto pozabljena.

Gosp. Nečásek, vodja ljubljanske gimnazije, je napredoval svoje priobčenja o imenovaní gimnazii od leta 1654 do 1660, iz kterih kratko posnamemo:

V letu 1654 je bilo mnogo učencov, kateri so prepozno — nekteri še le v mescu decembru — iz vakanc prišli; mogli so v nižji šoli ostati in še druge kazni terpéti. V višjih razredih so se mogli mnogi učenci zavoljo večkratnega ponočnega rogoviljenja, v nižjih pa zavoljo prepovedanega kopanja pokoriti. — Iz šole iztirovali so učence po trojnih stopnjah. Ali je bilo samo dotičnemu razredu, ali v vsih razredih ali pa očitno z načertom (programom) oklicano, da mora ta ali uni šolo zapustiti.

Kakor današnje dni, tako je bilo tisti čas tudi krivih prerokb slišati. Za dan sv. Klare (11. avgusta) je bilo ljudstvu mraknjenje sonca in več družih nesreč prerokovanih; pa vendar (!) niso učencem tisti dan šole pregledali. Prerokbe so bile lažnjive. — Ker se je marsikdo šolskih pričevál krivo posluževal, so jih učencem dajali, kadar so jih silno potrebovali. V začetku léta in tudi večkrat so romali učenci na Rožempoh in so potoma rožni kranc glasno molili. — Tisti čas so učenci v znanostih in vérozakonskih ozirih začeli napredovati. Tri leta pred ni namreč ne eden k Jezuitom šel; leta 1654 pa so šli 3; brez téh je šel 1 k Bernardincem, 1 k Franciškanom in 1 k Avguštincom. 24. decembra 1655 so učence domú spustili, ker jih je bilo sila ubožnih in so mogli iti, si živeža nabérati.

Po šegi tistega časa so se učenci tudi v komedijah itd. urili, in so tudi, igraje „das Paradies“ (raj) nekoliko čez mejo raja mahnili. Zavoljo tega so bile takošne igre pozneje bolj rédke in leta 1656 šestošolcom prepovedane. — Pa v letih od 1657 do 1660 je bilo kaj takega dovoljeno. — Léta 1616 je bilo po tadanjem deželnem poglavarstvu naznanjeno, da ne more nihče v šole priti, kdor nima s čim živéti. To je več učencov, zlasti Kočévarjev, domú zagnalo! — 19. dné novembra (kterega leta?) ni bilo somnja v Ljubljani zavoljo kuge v drugih krajih. — 22. dné marca (kterega leta?) so iméli slovésne volitve nekakih slovíl v spodbado učencov gimnazije. Da bi se namreč učenci pridneje in uspešneje učili, so navadno v začetku vsacega mesca izmed učencov izvolili nekake častnike, kar so imenovali „scriptio pro imperio seu magistratibus creandis.“ Učenci, kateri so se z učenjem najbolje obnašali, so bili namreč izvoljeni kot razni častniki, kateri so se po latinsko imenovali: censor (pregledovavec) decurio (desétnik), decurio maximus (desétnik desétnikov); včasih tudi: imperator (zapovedovavec), praetor (svetovavec). Slednjemu desétniku je bilo nekaj učencov podredjenih, kateri so mu mogli vsakdan odgovarjati, kaj so se učili domá. Desetnike je volil ali desetnik desetnikov ali pa učitelj sam. Prepričati se, ali desetniki svoje dolžnosti spolnujejo ali ne, je preskušal magister (?) nekatere njih slednji dan. Pismene izdelke so desetniki poberali in popravljali, učitelj pa je izdelke desetnikom tihoma popravljál. Nektere najboljih in najslabejih izdelkov so tudi priča vsih glasno brali. — 16. maja so „v vertu pri mestu“ v pričó deželnega glavarja več igrokazov napravili. — Vsaki razred je imel svojega varha (pervošolci sv. Janeza kerstnika, drugošolci sv. Angelja varha, tretješolci sv. Stanislava, četerošolci sv. Alojzija, pétošolci sv. Franciška Ksav., šestošolci sv. Ignacija. Patron sédmo- in osmošolcov je bil sv. Tomaž Akvinski, kterega gód so slovésno obhajali in ta dan so šli pred vsimi drugimi učenci. — Tadanji prefékt Janez Dolar je bil prestavljen v Pasavo kot učitelj go-

vornišva. — 1. Avgusta 1655 so dajali hvalo visokim stanovom Krajnskimi, kateri so dali s svojimi dnarji jezuitom novo šolsko poslopje zidati. 14. avgusta so se začele šole v novem poslopji, sedanjem redútu. Nad vratmi tega poslopja je še današnji dan letno številko 1658 v teh le besedah brati:

**NOVAE AEDIS GYMNASII LABACENSIS.
AERE ORDINVM CARNIOLIAE.**

V mesecu juniju 1659 je mogel kasist Bošt. Rezboršič v novi šoli vpričo vsih učencov v pokorivni obleki zavoljo pijančevanja in pretepanja pokoro delati. — Gosp. Nečasek je bral med mnogimi drugimi rečmi tudi kupno pismo, med religijnim zakladom in stanovi narejeno, v katerem je imenovani zaklad stanovom v mestu, blizu poljanskega predmestja ležeči frančiškanski kloster in cerkev prodal za izzidanje liceuma, in potem prošnje z odgovori na-nje, s katerimi so stanovi slavno deželno sodnijo prosili, usmervitni edikt izpisati, da bi mogli, ko je odločeni čas pretekkel, pa se jezuiti kot lastniki niso mogli oglasiti, redut na svoje ime prepisati.

(Konec sledí.)

Lepoznansko polje.

Dvojčka.

Prizor iz zadnje avstrijsko-ogerske vojske.

(Dalje.)

Ločili smo se kakor iskreni mnogoletni znanci; — jez sem se poprej odpravil naprej in po celi poti nisem mislil na drugo kot na krasno Zofijo.

Kratke tiste dni, ktere sem še v *** preživel, sem marljivo upotreboval, da svoje drago in milo znanstvo učverstim, in ko sem s svojim regimentom mesto zapustil, sem storil to sicer z žalostjo, pa vendar s sladkim prepričanjem nadušen, da bo v sercu lepe Zofije ravno tako moja slika ostala, kakor njena v mojem. Bog je tako dal, da ste se najine serci sošle in porazumele. Sklenila sva, se pred Bogom za večno združiti in pogovorila se, da se bom po dokončani italijanski vojski vernil, Zofijo si za ženo sprositi in tako nedolžno in čisto zvezo najinih serc z blagoslovom Božjim in mašnikovim za vselej utrditi.

Kaj in koliko sem po kervavih poljanah Italije doživel, prijatelj, to je tebi in vsim ondi bivšim znano. Želja po slavi in ljubezen do moje Zofije ste me vodile in spremljevale po bojnem polji, hrabrega me delale v nesrečah in rešile me iz nevarnost kakor dva nadzemeljska varha.

Zdaj se razleže glas o vojski naši, da so se namreč Serbje do zadnjega moža zoper dolgo in divje napadovanje in zateranje na junaške noge vzdignili za obrambo svojih naravstvenih pravic: za narodnost in véro!

Kteri rodoljub bi bil pri taci naznanilih merzel ostal?

Tudi jez sem prihitel k bratom svojim, da s hrabro desnico ali branim svete pravice naše, ali pa da junaško padem na bojnem polji kakor zvest sin svojega naroda, naroda tako nepravilno gaženega in zateranega. Nadjal sem se, da bom še svojega ljubega očeta, kateri so bili ravno takrat prav zlo zboleli, saj toliko še vidil, da prejmem še enkrat njih blagoslov in jim zadnjo uro osladim.

Nadjal sem se, da bom po dokončanem boji svojo drago Zofijo kakor zvesto zaročnico peljal pred oltar in jo na večno „svojo“ imenoval.

Nadjal sem se poslednjič, da bom tudi od svojega brata morebiti kaj bolj veselega slišal.

Vsega tega sem se, revček, nadjal. — In kaj sem najdel?

Narod svoj v narvečji nadlogi in stiski, vasí njegove požgane in poropane, otroke pomorjene, polja požgane in razdjane.

Brat moj, izdávši cesarja in narod, se je pridružil in prestopil k puntarjem, pomadžaril svoje častito ime in nanesel s tem sebi in nam neizrekljivo sramoto — madež neizbrisljiv. — Moj oče, že pred vés bolehen starček, umerjejo kmalo potem, smertno v serce ranjeni od te žalostne novice. Poslednje trenutke še so blagoslovljali mene, proklinjali pa mojega brata.

Draga moja Zofija je bila vsled peklenških kovarstev Danila V — in njenega očeta, prestopivšega tudi k madžarom — — — z mojim bratom po sili zaročena; — nič ni pomagalo, vse njene vroče solze, ne prošnje njene drage matere Ona je zdaj žena mojega brata, ki si je verh vsega tega dal še mojo očetovsko lastnino po puntarski vladi sebi prisoditi, in je tako meni ne le srečo, mir in prihodnost podkopal, ampak oropal me še moje očetovske dedšine po nepravilni poti.

In zdaj, prijatelj moj, reci, kaj so vse muke pekla memo divje bolečine, ki izjeda žalno moje serce? Povej mi, je li vredno odkrivati rane, za ktere zdravila ni? — je li vredno tolažiti človeka, ktereja je zapustil slednji up?! —

VI.

Vihar čezdalje bolj in bolj divja in žvižga nad pustimi grobmi, kakor če bi objokoval nedolžne žertve tū pobitih in zakopanih Serbov.

Gromovi strašno bobné. Mislil bi, da hočejo zemljo iz svojega položaja in teka premakniti; — goreče strelje s strašno urnostjo švigajo od iztoka do zapada; mislil bi, obok neba bo razpadel in zgrudil se na tamno zemljo. — Donava razdivjano strašno stoka enako zvezanemu velikanu, ker nemore razdreti močnih jo obdajočih sten.

Vse naravne moči se nahajajo nocoj v divjem boji; rekel bi človek, da se priroda hoče zopet v svoj prvotni stalež spremeniti.

To je ena tistih strašnih noči, ki so v našem cesarstvu edino le v Banatu, po poljskih in ogerskih pustinah domače in dalječ nadvladajo moč viharjev in neviht v družih predelih.

(Dalje sledí.)

Ozir po svetlu.

Revšina v Londonu.

London, stolno mesto angleškega kraljestva, prvo mesto cele zemlje v vsih ozirih — po velikosti, po bogastvu in po revšini — šteje blizo 3 milijone prebivavcov. Med tavženti in tavženti hiš in poslopij postopa več ko 30,000 ljudi obojega spola, vsaktere starosti, kateri ne vajo, kje je njih dom, kam bodo zvečer svojo glavo položili. Na cestah ne smejo ostajati, ker jih ondi policija ne terpi, pa tudi zapreti ne smé. Zakaj če hoče kdo pod policijsko streho spati, se mora s kako hudobijo te časti vrednega storiti. Ljudje omenjene verste se pa policijskega prenočišča tako skerbno varjejo, da si ga prav z ničimur nočejo kupiti, tudi s hudodelstvom ne. Njih žeslo je: „Svobodni hočemo ostati in če prav pod zemljo!“ Volijo si rajše, živi pokopani biti, kakor si s hudodelstvom prenočišče preskerbeti. Na zemlji nimajo prostora ponoči, kamor bi svojo glavo položili, še menj pa postelj. Pod mostove, pod vrata, pod vozove, v nerabljene cevi za gaz in v take vodotoke, v nedodelane, poderte hiše zahajajo, ali pa se po cestah v kotih na golem kamnji kupičijo, da eden družega — stari in mladi obojega spola — v spanji s svojimi cunjami ogrevajo. Policije ne smejo kaj tacega terpeti, pa ogibajo se kupov taci nesrečnežev, ker bi spavajočo revšino pač predramili, prenočišča pa bi ji ne mogli dati.

Tolsti predstojniki siromašnic in delavnišnic, za ktere ljudstvo toliko in toliko plačuje, zaperajo vrata in zamašé svoje ušesa, kadar terjá gosposka od njih kako podporo za najubožnejše in najrevnejše. Kteri nimajo stanovanj, osta-

Dnarjem po tem kovnem merilu narejenim se pravi „avstrianska veljava“ ali „avstrianski dnar.“

Člen 5.

Kovali se bodo v avstrianski veljavi sledeči dnarji:

Deželni ali domači dnarji:

- a) dvoforintniki po 22 $\frac{1}{2}$ iz 1 funta čist. srebra,
- b) forintniki (goldinarji) po 45 „ 1 „ „ „
- c) četertforintniki ali po 180 „ 1 „ „ „

Zvezni dnarji:

- d) dvojni ali veliki zvezni tolarji (triforintniki), po 15 iz enega funta čistega srebra,
- e) enojni ali mali zvezni tolarji (poldrugi goldinar), po 30 iz enega funta čistega srebra.

Dnarji pod a), b), d) in e) omenjeni bodo $\frac{900}{1000}$ čistega srebra in $\frac{100}{1000}$ kupra v sebi imeli, torej bo vagalo

- a) 20 $\frac{1}{4}$ dvoforintnikov
- b) 40 $\frac{1}{2}$ forintnikov ali goldinarjev
- d) 13 $\frac{1}{2}$ dvojnih zveznih tolarjev (forintnikov)
- e) 27 enojnih zveznih tolarjev (po poldrugi goldinar)

1 funt.

Četertforintniki (c) bodo imeli v sebi $\frac{520}{1000}$ čistega srebra in $\frac{480}{1000}$ kupra, toraj bo $\frac{936}{10}$ četertforintnikov vagalo en funt.

Premernik je ustanovljen pri

- a) dvoforintniku na 36
- b) pri forintniku ali goldinarji na 29
- c) pri četertforintniku na 23
- d) pri dvojnem zveznem tolarji (triforintniku) na 41
- e) pri enojnem zveznem tolarji (poldrugim goldinarji) na 33

milimetrov

(Konec sledi.)

Poménki zgodovinskega društva v mescu oktobru 1857.

(Konec.)

Gospod prof. Metelko je govoril „o Slavinu.“ Leta 1806 je izdal rajni Dobrowsky bukve z naslovom: „Slavin, sporočilo iz Českega vsim slovanskim narodom, ali nekaj v spoznanje slovanske literature po vsih naréčjih.“

V tem delu naznanja Dobrowsky najosobitije slovstvene (literarne) izdelke vsacega 10 slovanskih naréčij in to s svojimi kritičnimi razlagami. Govori o prvi dóbi novo-slovenščine precej obširno, pridjavši zgodbino in najvažnejše dela naših prvih pisavcov, ki so bili Trubar, Dalmatin in Bohorič, in oméni tudi njih horvaških pomagačev, Antona Dalmata in Štefana Konzula. Še celó podobi teh dveh je pridjal Dobrowsky „Slavinu“, in povedal, kako sta Trubarjeve dela v horvaški jezik prestavila, ter v cirilici in glagoliticu v Vitenbergu natisniti dala.

Kako važno je to Dobrowskovo delo za tisti čas, je iz tega posneti, da je bilo tudi najmarljivšemu prijatelju slovenščine nemogoče, se z deli družih slovanskih naréčij soznati; še celó domá nismo vedli, kaj izverstnega je bilo že pred v našem naréčju pisanega. To nam p. Hipolit pričuje. Bil je v začetku 18. stoletja gvardjan kapucinov v Novem mestu, pisal je čuda mnogih reči v slovenskem jeziku, pa poznal ni čerkice najvažnejših slovenskih del prve dóbe. Sam piše, da je mnogo let pozneje in sicer po naključju nekoliko tega zvedil in to tudi še po nekem natiskovavcu bukev.

1. P. Hipolit je bil prvi, kateri je znane bukve sv. Tomaža Kempčana poslovenil. Večkrat so bile te bukve natisnjene in pozneje tudi po mnogih vnóvič poslovenjene.

2. Pisal je tudi slovensko slovnico v latinskem jeziku. Ko je rokopis te slovnice s slovarjem vred tiskarju poslal, mu prinese Bohoričeva slovnica. Čisto neznana mu je bila in silno se je začudil, da so Krajci nekaj že slovnico

imeli. To je bilo leta 1711, Bohoričeva slovnica je bila pa že leta 1584, torej 127 let poprej natisnjena. In za slovenščino tako marljivi p. Hipolit je zvedil tako pozno in le po naključju za njo! Kmalo in lahko se je prepričal, da je njegova slovnica memo Bohoričeve komej sénca.

Po tej slovnici je pozneje svoj rokopis popravil. Ta je shranjen v ljubljanski c. kr. biblioteki in slednji se lahko prepriča, kaj in kako ga je popravil. Ker je pa vidil, da mu je le preveč popravljati in predelovati, je začel svoje tako obširno delo vnóvič prepisovati s poterpežljivostjo, kateri se mora slednji čuditi. Cela njegova slovnica obsega namreč 732 strani 1. in 284 strani 2. dela na celih polah, ktere so drobne in gosto popisane. K tem je pridjal še 7 precej obširnih pristavkov, med katerimi je tudi znani „Orbis pictus“, 70 strani celih polá latinsko-nemško-slovensk. Zavoljo ne izgotovljenega težavnega prepisa je mogel tisek zaostati in poslednjič čisto nehati. Samo 1. pola je bila natisnjena z naslovom: „Dictionarium trilingue, ex tribus nobilissimis Europae linguis“, namreč latinsko-nemško-slovensko.

Leta 1715 je dal p. Hipolit svojo latinsko-slovensko slovnico natisniti, pa tako je v nji Bohoriča posnel, da zamore po pravici kot 2. natis Bohoričeve veljati. Imenoval pa njega ni, ker morebiti iztis, po katerem je delal, ni imel naslovnega lista, zavoljo česar spisatelja ni poznal, ali je pa morda nalaš zamolčal njegovo ime, ker je bil Bohorič protestant.

Enako ni poznal ali pa ni hotel poznati avguštinec p. Marko Pohlin (rojen v šentpeterskem predmestju v Ljubljani) obéh prejšnih slovníc; imenoval se je namreč v svoji, v letu 1768 natisnjeni slovnici, sam prvega krajnskega slovnicearja. Je pa tudi res ta slovnica bolj prvi srovi poskušnji podobna.

Iz tega se jasno vidi, kako dobro je postregel Dobrowsky s „Slavinom“ našim pisateljem. Tamoto, ktera jih je obdajala, je pregnal in vžgal jim v duhu Kopitarjevem in družih luč, ktera še dandanašnji svéti.

Izverstén podperavec zdrave kritike in dobrega okusa je bil rajni baron Žiga Zois, kateri je bil prvi Slovenec, ki je „Slavina“ sposobno spoznal in si prizadeval, mnoge bistroumne možé, ki so pogostoma k njemu zahajali, z njim soznati.

Potem je bral družtveni tajnik dva zanimiva sotavka, poslana od gospod Davorina Terstenjaka o boginji „Noreji“ in o boginji „Adsaluti.“ O téh izverstnih mitologično-jezikoslovskih sostavkih je več v 8. vezku „der Mittheilungen“ brati.

Dr. E. H. Costa.

Lepoznansko polje.

Dvojčka.

Prizor iz zadnje avstrijsko-ogerske vojske.

(Dalje.)

Pod oknam sobe, v kateri sta Ivan in Franje še vedno sedela, akoravno je bila že zdavnej ura polnoči odbila, zadoni v kljub divjega piša naenkrat ojster glas straže: „Stoj! kdo si?“ — Malo zatem pride straža v sobo naznanit, da doli pred hiso stoji neki prost Banatčan, želječ nemudoma z gospod zapovednikom govoriti.

„Pripelji ga noter“, veleva Ivan.

Na to stopi noter mož srednje starosti in života v prosti obleki Banatskega graničarja, bled v obličju, al zarečih oči. — Mi smo ga nocoj že vidili, toraj ga v prvi hip zopet spoznamo. Unkraj Donave smo ga vidili.

Ivan ga pazljivo pregleduje in poslednjič vpraša: „Kdo si in kaj željiš?“

„Kdo sem?“ reče po kratkem molčanju graničar s tresejočim glasom; „moj gospod! bil je čas, ko sem mislil, da sem jez najšrečnejši človek celega sveta. Imel sem vsega dovelj: dobro kmetijo, dosti živine, obilno de-